

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»

Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.

_____ Лариса ГРИЦЕНКО

(підпис)

« ____ » « _____ » 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійної програми «Банківська справа»

на тему: «Принципи транспарентності в діяльності банківського сектора»

Здобувачки групи Фдн – 04р Пось Карини Юріївни

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Карина ПОСЬ

(підпис)

Керівник доц. д.е.н.

_____ Павло РУБАНОВ

(підпис)

Суми 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
«29» січня 2024 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Здобувача (ки) групи Фдн – 04р інституту (центру) ЦЗДВН
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Пось Карини Юріївни

Тема роботи: «Принципи транспарентності в діяльності банківського сектора»

Затверджено наказом по СумДУ № 0568-VI від «22» травня 2024р.

Термін здачі здобувачем завершеної роботи «29» травня 2024р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності НБУ та інших банків тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

1. Роль та місце принципів транспарентності в діяльності банківського сектору;
2. Інструментарій реалізації принципів транспарентності на рівні НБУ;
3. Забезпечення принципів транспарентності на другому рівні банківської системи.

Дата видачі завдання: «29» січня 2024 р.

Керівник ____ доц., д.е.н. доц. _____ Павло РУБАНОВ
(підпис)

Завдання прийнято до виконання «29» січня 2024 р. _____ Карина ПОСЬ
(підпис)

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи бакалавра на тему:
Принципи прозорості в діяльності банківського сектора
Студентка Пось Карина Юріївна

Зміст кваліфікаційної роботи викладено на 43 сторінках, список використаних джерел містить 40 найменувань. Робота містить 2 таблиць, 12 рисунків.

Актуальність теми роботи

Потреба в інформаційній прозорості є критичною для різних учасників фінансових відносин: від кредиторів та інвесторів до професійних учасників фінансового ринку, страхових компаній, організаторів торгівлі фінансовими активами, державних регулюючих органів та контрагентів банків.

Об'єкт дослідження – процеси забезпечення прозорості на різних рівнях банківської системи.

Предмет дослідження технології та інструменти що використовуються на рівнях НБУ та інших банків з метою забезпечення прозорості та відкритості подання банківської інформації.

Метою даної роботи є дослідження підходів, до забезпечення прозорості діяльності банків та визначення її впливу на фінансові результати.

Методи дослідження – абстрагування, ідеалізація, формалізація, аналіз і синтез, індукція і дедукція, аксіоматика, узагальнення.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розглядається роль та місце принципів прозорості в діяльності банківського сектору. У другому розділі проаналізовано інструментарій реалізації принципів прозорості на рівні НБУ. У третьому розділі досліджено забезпечення принципів прозорості на другому рівні банківської системи.

Ключові слова: прозорість, банківська система, НБУ, індекси прозорості, сайти банків, рентабельність капіталу банку.

Рік захисту роботи – 2024.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
1 Роль та місце принципів транспарентності в діяльності банківського сектору.....	7
2 Інструментарій реалізації принципів транспарентності на рівні НБУ.....	18
3 Забезпечення принципів транспарентності на другому рівні банківської системи.....	23
Висновки.....	35
Список використаних джерел.....	37
Додаток А.....	41
Додаток Б.....	43

ВСТУП

Актуальність теми.

У сучасних умовах, коли конкуренція в банківському секторі стає все більш інтенсивною, як на міжнародному рівні, так і в межах України, важливість забезпечення доступу до повної та надійної інформації про діяльність конкретних фінансових інституцій значно зростає. Ця потреба в інформаційній прозорості є критичною для різних учасників фінансових відносин: від кредиторів та інвесторів до професійних учасників фінансового ринку, страхових компаній, організаторів торгівлі фінансовими активами, державних регулюючих органів та контрагентів банків. Це дозволяє здійснювати об'єктивну оцінку результатів діяльності окремих банків, а також стану банківської системи в цілому.

Транспарентність у бізнесі вимагає, щоб всі зацікавлені економічні агенти мали доступ до необхідної їм інформації, яка надається відкрито, повно, своєчасно та в зрозумілій формі. Це допомагає у прийнятті раціональних і обґрунтованих рішень, сприяючи таким чином здоровому розвитку фінансового сектору та зміцненню довіри до банківських установ.

Відсутність достатньої інформаційної відкритості може призвести до виникнення різноманітних ризиків. Це включає державні ризики, стратегічні ризики, ризики ліквідності, репутаційні ризики, ризики платіжних систем, а також ризики, пов'язані з депозитно-кредитним ринком та інші. Саме тому, важливість транспарентності в банківській сфері не може бути недооціненою, оскільки вона стає однією з ключових умов для мінімізації цих ризиків.

Об'єкт дослідження – процеси забезпечення транспарентності на різних рівнях банківської системи.

Предмет дослідження технології та інструменти що використовуються на рівнях НБУ та інших банків з метою забезпечення прозорості та відкритості подання банківської інформації.

Метою даної роботи є дослідження підходів, до забезпечення прозорості діяльності банків та визначення її впливу на фінансові результати.

Завдання дослідження:

1) вивчити роль та значення принципів прозорості у діяльності банківського сектору та як ці принципи впливають на фінансову стабільність та довіру клієнтів;

2) проаналізувати інструментарій реалізації принципів прозорості на рівні Національного Банку України (НБУ), зокрема, оцінити ефективність існуючих регулятивних механізмів та їх вплив на операційну прозорість банків;

3) оцінити забезпечення принципів прозорості на індивідуальному рівні банківської системи, визначити кращі практики в їх застосуванні;

4) сформулювати висновки щодо зв'язку між прозорістю банківських операцій та їх фінансовими результатами, з особливим фокусом на рентабельність власного капіталу.

5) розробити рекомендації для покращення політик та практик прозорості в банківському секторі на основі проведеного аналізу.

Методи дослідження – абстрагування, ідеалізація, формалізація, аналіз і синтез, індукція і дедукція, аксіоматика, узагальнення.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розглядається роль та місце принципів прозорості в діяльності банківського сектору. У другому розділі проаналізовано інструментарій реалізації принципів прозорості на рівні НБУ. У третьому розділі досліджено забезпечення принципів прозорості на другому рівні банківської системи.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувалися, матеріали монографій, статті з українських та зарубіжних періодичних видань, інформація з Інтернету, дані з сайтів банків, а також законодавчі та нормативні документи. Було використано «Науково-методичний підхід до оцінювання рівня прозорості банків», розроблений колективом науковців СуМДУ Захаркіної Л.С., Захаркіним О.О.

Кваліфікаційна робота виконана в рамках дослідження, що фінансується за рахунок бюджетних коштів МОН України «Цифровізація та прозорість публічних, корпоративних та особистих фінансів: вплив на інноваційний розвиток та національну безпеку» (реєстраційний номер: 0122U000774).

Практичне значення роботи полягає в забезпеченні відкритості та підзвітності банків, що сприяє підвищенню довіри клієнтів і стабільності фінансово-кредитної системи.

1 РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРИНЦИПІВ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

У сучасному етапі розвитку фінансових відносин, ключову роль у забезпеченні їх ефективного функціонування відіграє дотримання принципів публічності та прозорості. Ці принципи виступають як фундамент для підвищення ефективності управління фінансами на всіх рівнях економіки, а також сприяють зміцненню фінансової безпеки держав. Поняття транспарентності, що стає все більш популярним у наукових колах, постійно розвивається та розширює своє змістовне наповнення.

Транспарентність, що походить від англійського слова «transparency» (що означає «прозорий») і від латинського «transparere» (що дослівно перекладається як «щось прозоре та зрозуміле»), трансформувалася в більш глибоке розуміння, що охоплює відкритість економічних відносин для широкого кола користувачів. Транспарентність фінансових відносин у сучасних умовах відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та довіри в економіці. Це особливо актуально в контексті глобалізації, технологічних інновацій та постійно змінюваних ринкових умов. Прозорість дозволяє всім учасникам ринку отримувати повну та точну інформацію, що сприяє зниженню асиметрії інформації. Це допомагає інвесторам, кредиторам, клієнтам та регуляторам приймати більш обґрунтовані рішення, засновані на реальному стані фінансового ринку.

Транспарентність є критично важливою для ефективного регулювання фінансових ринків. Вона дозволяє регуляторам своєчасно ідентифікувати ризики та вживати необхідних заходів для запобігання кризовим ситуаціям. У глобалізованому світі, де фінансові ринки тісно взаємопов'язані, транспарентність допомагає забезпечити відповідність міжнародним стандартам та нормам, сприяючи таким чином міжнародній торгівлі та інвестиціям. Відкритість та прозорість фінансових відносин сприяють стійкому розвитку, оскільки інвестори та інші зацікавлені сторони можуть більш ефективно впливати на соціальні та екологічні аспекти діяльності компаній.

Таким чином, прозорість фінансових відносин є вирішальним фактором для забезпечення ефективної, стабільної та етичної фінансової системи, яка може адаптуватися до викликів сучасності та впевнено дивитися у майбутнє.

Аналіз вітчизняних та міжнародних наукових досліджень, що стосуються прозорості фінансових відносин, виявляє значне зростання інтересу до цієї тематики, яка характеризується своєю багатогранністю та актуальністю. Різні автори підходять до цього питання з різних перспектив, що відображає його багатовимірний характер.

Наприклад, І. Школьник, О. Мірошніченко, А. Іванченко та Ю. Гавриш [1, 2] акцентують увагу на ролі фінансової прозорості як основного інструменту в боротьбі з корупцією на державному рівні. Вони досліджують, як прозорість фінансових процесів може сприяти запобіганню та виявленню корупційних дій у різних сферах державного управління. Л. Горбата, С. Єсімов та В. Бондаренко [3, 4] фокусуються на необхідності забезпечення інформаційної відкритості в питаннях фінансових відносин на рівні органів публічної влади. Вони вказують на важливість використання сучасних інформаційних технологій для поліпшення доступу до фінансової інформації. О. Горбунов та В. Малишко [5, 6] звертають увагу на аспект формування міжнародних рейтингів, які визначають рівень відкритості та прозорості бюджетного процесу. Це важливо для оцінки того, наскільки добре держави управляють своїми фінансами та наскільки вони відкриті для громадськості та міжнародної спільноти. О. Семчик, П. Латковський та А. Дем'янюк, а також М. Робинсон [7, 8, 9, 10], розширюють дискусію, аналізуючи різноманітні аспекти прозорості у фінансових відносинах, включаючи її вплив на економічну стабільність, довіру інвесторів та ефективність фінансових ринків. Значну увагу питанням забезпечення прозорості фінансових відносин на різних рівнях економічного устрою приділяють в своїх роботах О. Захаркін, Л. Захаркіна, О. Квілінський, Р. Чухно [11, 12]. Вони досліджують цифрові аспекти механізму прозорості як на державному, так і на корпоративному рівні.

Світовий інтерес до проблематики прозорості у фінансових відносинах можна оцінити, аналізуючи обсяги пошукової активності в Інтернеті, пов'язаної з цим питанням. Один із способів такого аналізу – використання інструменту Google Trends, який дозволяє візуалізувати тенденції та динаміку інтересу користувачів до певних тем. У цьому контексті, для глибшого розуміння та порівняльного аналізу, були вибрані ключові пошукові терміни, які безпосередньо пов'язані з фінансовою прозорістю, такі як «financial transparency» (фінансова прозорість), «financial openness» (фінансова відкритість), «financial publicity» (фінансова публічність). Результати цього аналізу, які відображають кількість відповідних пошукових запитів в Інтернеті, представлено на рис. 1.1, що демонструє зростання або зміни інтересу до цих тем у певний часовий період. Ці дані можуть бути ключовими для оцінки рівня уваги, яку приділяють фінансовій прозорості у світовому масштабі.

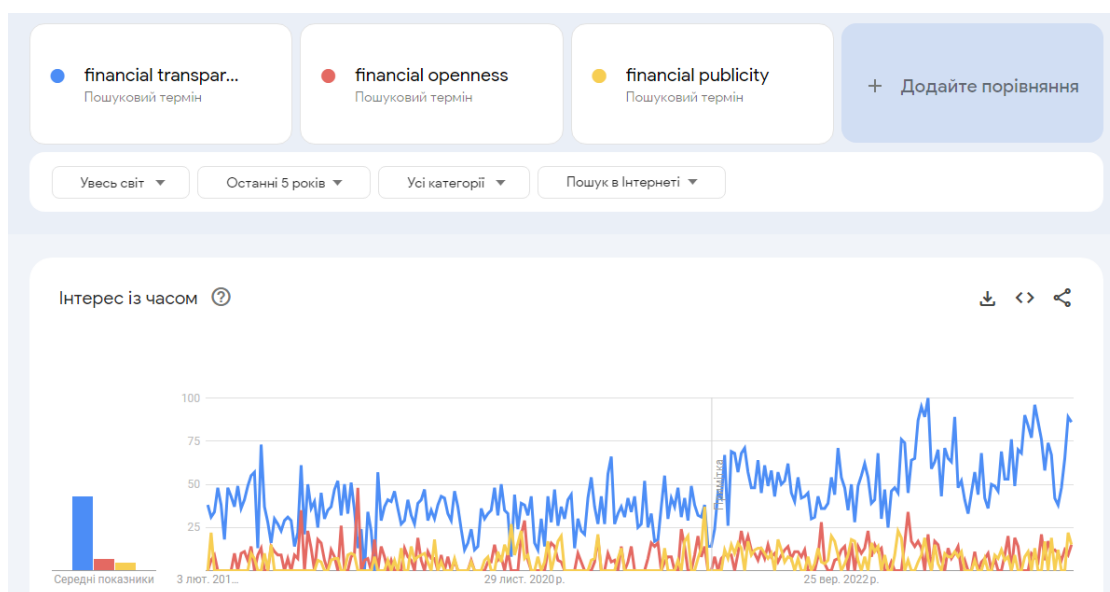

Рисунок 1.1 – Пошукова активність щодо питань прозорості фінансових відносин (авторська розробка)

З графіка видно, що інтерес до терміну «financial transparency» (фінансова прозорість) є значно вищим порівняно з двома іншими термінами. Цей інтерес продемонстрував зростаючу тенденцію, особливо помітно підвищення активності ближче до кінця представленого періоду. Наприклад, значне збільшення

пошукових запитів можна бачити на графіку, де лінія синього кольору виростає, показуючи пік інтересу. Інтерес до терміну «financial openness» (фінансова відкритість) залишається відносно стабільним і низьким упродовж усього часового періоду, з незначними коливаннями. Що стосується «financial publicity» (фінансова публічність), то пошукова активність за цим терміном є найменшою і демонструє дуже низьку і рівномірну присутність на графіку, без помітних вибухів інтересу.

У загальному, графік підкреслює, що серед цих трьох тем, «фінансова транспарентність» є терміном, який викликає найбільший інтерес у користувачів Інтернету, та що цей інтерес з часом зростає. Це може свідчити про зростаючу усвідомленість і важливість прозорості у фінансових відносинах на міжнародному рівні, а також про підвищену увагу до фінансової відкритості та етичності в економіці.

У контексті банківської діяльності, транспарентність означає відкрите надання банками інформації, яка дозволяє зацікавленим сторонам адекватно оцінити як загальне функціонування, так і конкретні результати роботи окремого банку чи всієї банківської системи в цілому. Це передбачає забезпечення вільного доступу до важливих даних для кожного, хто цікавиться діяльністю банку.

Така інформація включає в себе дані про ресурси банку, його досягнення та результати діяльності, обсяги та способи залучення як власного, так і позикового капіталу. Крім того, це також стосується інформації про джерела фінансування та шляхи їх використання на момент звернення за інформацією. Такий рівень прозорості важливий не тільки для поточних та потенційних інвесторів та кредиторів, але й для загального сприйняття надійності та стабільності фінансової системи країни. Наявність повної та актуальної інформації допомагає знизити ризики, покращує інвестиційний клімат, сприяє збільшенню довіри клієнтів та партнерів до банку, і в цілому сприяє стабільному розвитку банківського сектору.

Аналіз публікаційної активності, щодо питань транспарентності банківського сектору, показав недостатню опрацьованість даної тематики в науковій думці українських вчених та практиків. На сьогодні наявна незначна кількість публікацій, в більшості яких транспарентність банків розкривається під кутом забезпе-

чення публічності та прозорості їх фінансової звітності. Так, В. Бутенко та Ю. Белінська [13] наголошують, що розроблення стратегії в області інформаційної політики, збільшення обсягу інформаційного обміну, а також підвищення рівня відкритості перед інвесторами та клієнтами стає ключовим завданням діяльності банків. Інтеграція принципів прозорості у щоденну діяльність банків України є однією з основних цілей як для управління банками, так і для державного регулювання в банківській сфері.

Т. Савченко, А. Ярошина, О. Касяненко, Ж. Олексіч [14, 15] пропонують розрахунок рівня транспарентності банку на основі аналізу Звіту про управління, який включає в себе фінансові та нефінансові дані, висвітлює поточний стан та можливості для розвитку, а також описує основні ризики, пов'язані з діяльністю. За результатами своїх досліджень автори вказують на те, що спостерігається постійне зростання розкриття фінансової та нефінансової інформації в банках. Залежно від форми власності, банки з іноземним капіталом та державні банки є більш прозорими, що, у свою чергу, сприяє зменшенню обсягу тіньових операцій. Слід зазначити, що такий підхід до визначення рівня транспарентності банків є дещо обмеженим, адже він не враховує інформації, що міститься безпосередньо на сайтах банків, а також інших інформаційних банківських ресурсів.

Публічність та прозорість банківського сектору, як фактор запобігання виникненню банківських криз та забезпечення фінансової стабільності розглядають в своїх роботах І. Д'яконова та Ю. Сіняговський [16], А. Буряк, А. Цявук, К. Ємцева [17]. На думку авторів, з точки зору мікроекономіки, прозорість відіграє ключову роль у формуванні та підтриманні стабільних та довгострокових відносин між банками та їхніми зацікавленими сторонами, такими як інвестори та клієнти, що сприяє підвищенню їх конкурентоздатності на фінансовому ринку. Це включає в себе важливість забезпечення доступу до повної та точної інформації про фінансовий стан та стратегії банку, що дозволяє зацікавленим сторонам робити обґрунтовані рішення.

Узагальнення внеску сучасних науковців щодо проблем забезпечення банківської транспарентності наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Внесок сучасних науковців щодо проблем забезпечення банківської транспарентності

Автор(и)	Науковий внесок
Романчукевич В., Лиманська О. [18]	Розглянуто методи оцінки транспарентності центральних банків та здійснено її аналіз для Національного банку України із використанням індексного методу. Подано результати кількісного аналізу розкриття інформації Національного банку України, центральних банків різних країн. Досліджено особливості комунікацій Національного банку України в процесі трансформації монетарного режиму
Піддубна В.Г. [19]	Запропоновано концептуальну схему планування маркетингової комунікаційної політики банку. Доведено тісноту зв'язку між маркетинговими комунікаціями та транспарентністю діяльності банків
Буряк А., Вяхірева К. [20]	Визначено основні структурні елементи, що формують транспарентність банківських установ. Розкрито механізм забезпечення транспарентності банків шляхом виокремлення двох напрямків: саморегулювання та державне регулювання. Доведено важливість формування транспарентного середовища банківської установи для підвищення довіри клієнтури, кредиторів та інвесторів банку, а також формування корпоративної культури банку за допомогою впровадження саморегулювання забезпечення транспарентності банку в комплексі з державним регулюванням, що є обов'язковим для всіх банківських установ.
Бусько К.А. [21]	Використання моделі взаємозв'язку транспарентності та ризиків діяльності банків показало, що розкриття банками повної, суттєвої й точної інформації про свій фінансовий стан, результати діяльності та ризики, з нею пов'язані, в доступній й зрозумілій формі всім учасникам ринку, є одним з основних засобів попередження виникнення фінансової кризи на рівні національної банківської системи.
Шульга Н. П., Белянко Л. Л. [22]	Обґрунтовано необхідність оприлюднення інформації щодо показників банківських ризиків. Це дозволить підвищити рівень довіри до банку.

Транспарентність фінансово-кредитної системи може бути розглянута з позиції транспарентності окремих її інститутів (рис. 1.2). На першому рівні джерелом транспарентної інформації виступають веб-ресурси НБУ, розміщені на його офіційному сайті, а на другому рівні – інформаційне наповнення офіційних сайтів приватних банків та небанківських фінансово-кредитних установ. Другий рівень

представлено державними банками (АТ «Укрексімбанк», АТ «Ощадбанк», АТ КБ «Приват-Банк», АБ «УКРГАЗБАНК»), розгалуженою мережею приватних банків серед яких є банки зі 100% іноземним капіталом та банки за участю іноземного капіталу, а також банки виключно з українським капіталом. При цьому інформаційне наповнення сайтів банків в розрізі їх прозорості може суттєво відрізнятися і містити не лише інформацію, передбачену нормативними вимогами, а й інші дані, розміщення яких є доцільним з позиції самих банків.

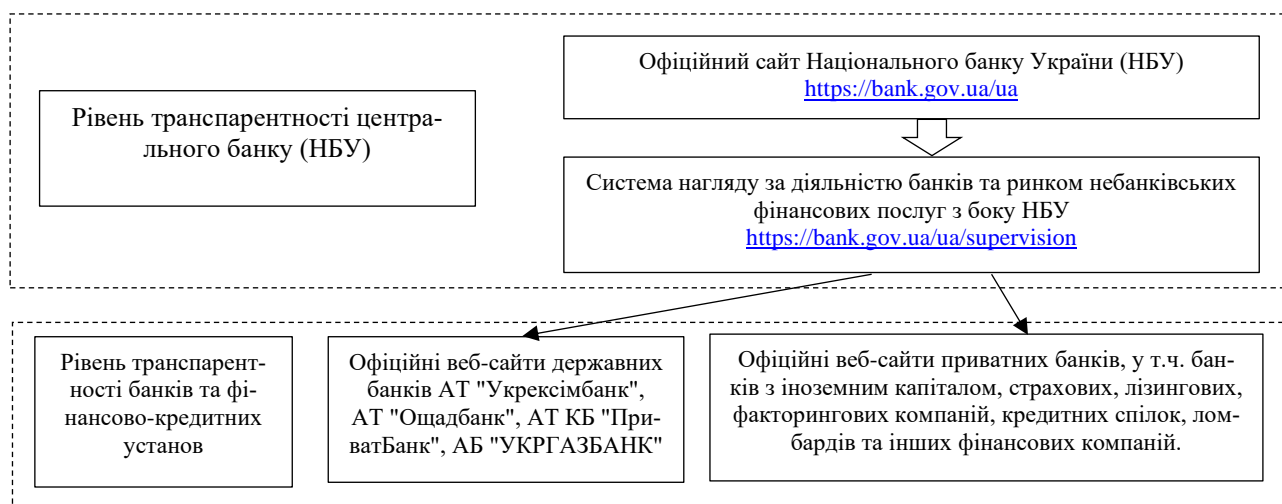

Рисунок 1.2 – Прозорість інститутів фінансово-кредитної системи (авторська розробка)

Нормативно-правове регулювання прозорості в банківському секторі передбачає встановлення законодавчих та регуляторних рамок, які забезпечують прозорість діяльності банків. Це включає в себе ряд заходів, таких як:

- зобов'язання щодо фінансової звітності. Вимоги до регулярної публікації детальних фінансових звітів, які включають повну інформацію про фінансовий стан банку, його доходи, витрати, активи та зобов'язання.

- стандарти корпоративного управління. Встановлення правил та процедур, що забезпечують ефективне управління банком, включаючи прозорість прийняття рішень, розкриття інформації про структуру власності та управлінську команду.

- вимоги до розкриття ризиків. Необхідність інформування про всі потенційні ризики, з якими може зіткнутися банк, включаючи кредитні, ринкові, операційні та інші види ризиків.

– прозорість відносин з клієнтами. Забезпечення чіткості та доступності інформації про продукти та послуги банку, включаючи умови кредитування, тарифи та збори.

– нагляд та контроль. Здійснення постійного нагляду за діяльністю банків з боку регуляторних органів, з метою перевірки дотримання норм та стандартів транспарентності.

– забезпечення відкритого доступу до інформації. Впровадження політики вільного доступу до інформації про діяльність банків для забезпечення можливості моніторингу та оцінки їхньої діяльності з боку громадськості.

Ці заходи спрямовані на підвищення довіри клієнтів та інвесторів до банківського сектору, запобігання фінансовим кризам та забезпечення стабільності фінансової системи в цілому.

На рівні Національного банку України нормативні вимоги до публічності та прозорості його діяльності встановлено Законом України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року № 679-XIV [23]. Зокрема, статтею 68 цього Закону визначено зміст публікацій які здійснює Національний банк з метою забезпечення гласності з питань діяльності банків та учасників ринку небанківських фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк, статистики платіжного балансу, міжнародної інвестиційної позиції, зовнішнього боргу.

Основним законодавчим актом, який встановлює загальні правила для функціонування приватних банків в Україні, включаючи вимоги до корпоративного управління, фінансової звітності та інші аспекти транспарентності є Закон України «Про банки та банківську діяльність» [24]. Так, згідно статті 56 цього Закону: «...Банк зобов'язаний мати власний веб-сайт та розміщувати на ньому інформацію, визначену законами, нормативно-правовими актами Національного банку України, а також нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Банк несе відповідальність за актуальність та достовірність інформації, розміщеної на його веб-сайті» [24]. Також главою 13 встановлено загальні вимоги до звітності банків, її змісту та порядку оприлюднення.

Законом України «Про доступ до публічної інформації» [25] передбачено загальні принципи відкритості інформації, яка є в розпорядженні державних органів, в тому числі інформації, що стосується діяльності банківських установ.

НБУ, як основний регулятор банківського сектору в Україні, видає різноманітні регулятивні документи, які встановлюють вимоги до фінансової звітності банків, їхнього корпоративного управління, розкриття інформації про ризики, а також інші аспекти транспарентності. Основним з них є «Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України», яка затверджена Постановою Правління Національного банку України 24.10.2011. № 373 [26]. Зокрема цією Інструкцією встановлено вимоги до публічності фінансової звітності банків України, терміни її оприлюднення. Також ця Інструкція визначає «...мінімальні вимоги до розкриття інформації у Звіті про управління. Перелік інформації, яка підлягає розкриттю, зазначений в пункті 7 розділу IV цієї Інструкції, не є вичерпним» [26].

Важливим аспектом забезпечення банківської транспарентності є виконання вимог нормативних документів Базель II та Базель III. Як визначено в нормативних документах Базель II та Базель III, транспарентність у банківській сфері, відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та надійності глобальної банківської системи. Ці положення покладаються на передові практики управління ризиками та мають на меті не тільки підвищення стабільності банківського сектору, але й забезпечення його більшої прозорості на міжнародному рівні. Цілі Базель II та III передбачають виконання банками трьох основних «стовпів»: розрахунку капіталу, наглядового контролю, та ринкової дисципліни.

Базель III, в порівнянні з Базель II, вводить більш суворі вимоги до прозорості банківської інформації. Відповідно до Базеля III, банки мають не лише демонструвати показники регулятивного капіталу, але й докладно висвітлювати методику їх розрахунку, умови та терміни інструментів регулятивного капіталу, а також деталізувати корекції регулятивного капіталу та специфіки емітованих капітальних інструментів. Окрім того, Базельський комітет із банківського нагляду акцентує увагу на необхідності розкриття якісних та кількісних показників, пов'язаних з винагородами менеджерів банку.

У Базелі III значну увагу приділено новим вимогам щодо деталізації звітності банків, особливо в контексті сек'юритизації активів та позабалансових фінансових інструментів. Базельський комітет наголошує на необхідності для банків вести чітку політику, розробляти стратегію та визначати конкретні цілі, пов'язані з сек'юритизацією активів та використанням позабалансових фінансових інструментів. Крім того, Базель III вимагає, щоб банки надавали докладну інформацію про обсяги та характеристики сек'юритизованих вимог, включаючи ті, які банк залучив або викупив, з розподілом за типами та розмірами операцій. Це також стосується звітності про операції з позабалансовими інструментами, де банки мають вказувати суми прибутків або збитків, отриманих в результаті цих операцій, з розділенням за типами вимог.

Ця посилена увага до транспарентності в сфері сек'юритизації та позабалансових інструментів є частиною загальної стратегії Базеля III, спрямованої на підвищення стабільності та надійності фінансової системи шляхом забезпечення більшої прозорості та кращого розуміння ризиків, пов'язаних з банківською діяльністю. Це сприяє зміцненню довіри ринкових учасників та поліпшенню здатності банків та регуляторів оцінювати та управляти потенційними ризиками.

Стає очевидним, що прозорість у банківському секторі є абсолютною необхідністю. Це важливо не лише для великих та малих акціонерів, але й для вкладників, кредиторів та інших зацікавлених сторін, які мають право на повну та незалежну інформацію про фінансове здоров'я банку, його прибутковість, збитки, рівень та характер ризиків, а також про методи управління та контролю цих ризиків.

Без забезпечення вільного доступу до цієї інформації з боку банків, акціонери, інвестори та інші ключові учасники ринку не зможуть приймати обґрунтовані фінансові рішення, особливо в інвестиційній та ощадній сферах. Підвищені вимоги до розкриття інформації з боку банків сприятимуть своєчасному виявленню та обмеженню потенційних надмірних ризиків, знижуючи ймовірність локальних банківських криз, які можуть призвести до загальної нестабільності в фінансовій системі.

Прозорість у банківській сфері можна описати через чотири основні атрибути, які забезпечують її ефективність і надійність:

1) доступність (відкритість) інформації. Цей аспект відображає зобов'язання банків та фінансових установ забезпечувати вільний доступ до інформації про їхні операції, фінансові результати, політики та будь-які значущі зміни в їхній діяльності. Це означає, що інформація має бути легко доступною не тільки через офіційні публікації, але й за запитом зацікавлених сторін;

2) повнота охоплення інформації. Прозорість вимагає не просто доступності інформації, але й її всебічності та комплексності, що дозволяє сторонам повноцінно оцінити минулі результати, поточний стан та майбутні перспективи банку. Це передбачає надання інформації про всі аспекти діяльності, включаючи ризики, стратегічні цілі та очікувані зміни.

3) своєчасність інформації. Ефективна прозорість передбачає своєчасне розкриття інформації, щоб зацікавлені сторони могли реагувати на неї актуально. Це означає, що інформація про економічні індикатори, ринкові умови, політичні рішення та прогнози повинна бути доступною з мінімальною затримкою, щоб забезпечити релевантність і корисність цих даних для прийняття рішень.

4) цілісність інформації. Цей аспект підкреслює необхідність забезпечення узгодженості та взаємозв'язку між різними інформаційними повідомленнями та каналами. Інформація, надана банком, повинна бути послідовною, чіткою та зрозумілою, щоб уникнути протиріч або плутанини серед зацікавлених сторін. Це також передбачає координацію між різними інформаційними кампаніями та стратегіями комунікації.

Ці чотири характеристики формують основу для ефективної та надійної системи прозорості в банківському секторі, що є критично важливим для забезпечення довіри, стабільності та здорового економічного зростання.

2 ІНСТРУМЕНТАРІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ НА РІВНІ НБУ

Реалізація прозорості Центральним банком (НБУ) є ключовим аспектом ефективного банківського нагляду та управління грошово-кредитною політикою. Це включає кілька напрямків, які сприяють підвищенню прозорості та зміцненню довіри громадськості та ринкових учасників до фінансової системи. Основні напрямки реалізації прозорості НБУ включають оприлюднення:

- підходи до здійснення монетарної політики;
- інформації про стійкість окремих банків і банківської системи в цілому;
- інформації про нагляд і регулювання банків для сприяння безпеці та фінансовій стабільності банківської системи України;
- інформації про платіжні системи та участь банків в їх роботі;
- інформації про операції на фінансовому ринку для проведення монетарної політики, мета якої полягає в досягненні низької та стабільної інфляції;
- статистики фінансового та зовнішнього секторів економіки;
- іншої інформації, що містить новини, повідомлення, обговорення рішень НБУ тощо.

Дані напрями подано на сайті НБУ у вигляді відповідних вкладок (рис. 2.1).

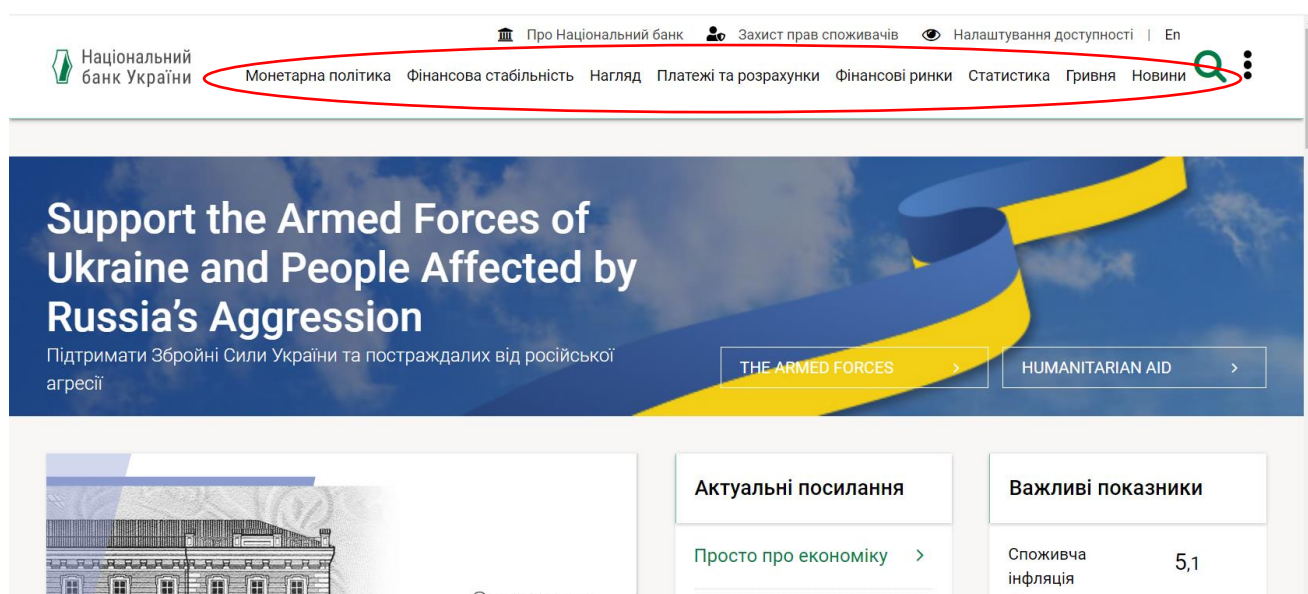

Рисунок 2.1 – Напрями прозорості НБУ (реалізація на сайті) [27]

Аналогічні напрями інформаційного забезпечення діяльності можна побачити на сайтах Центральних банків інших країн. Наприклад, веб-сайт Національного банку Польщі (Narodowy Bank Polski (NBP)) має такі розділи: (рис. 2.2).

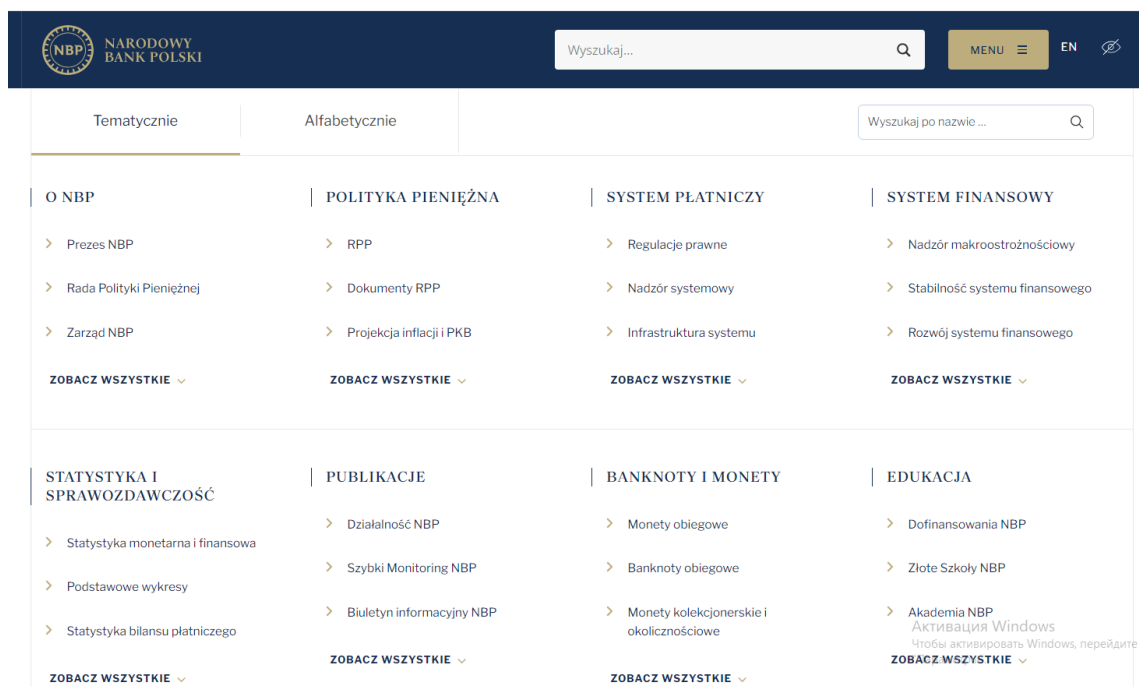

Рисунок 2.2 – Напрями транспарентності NBP (реалізація на сайті) [28]

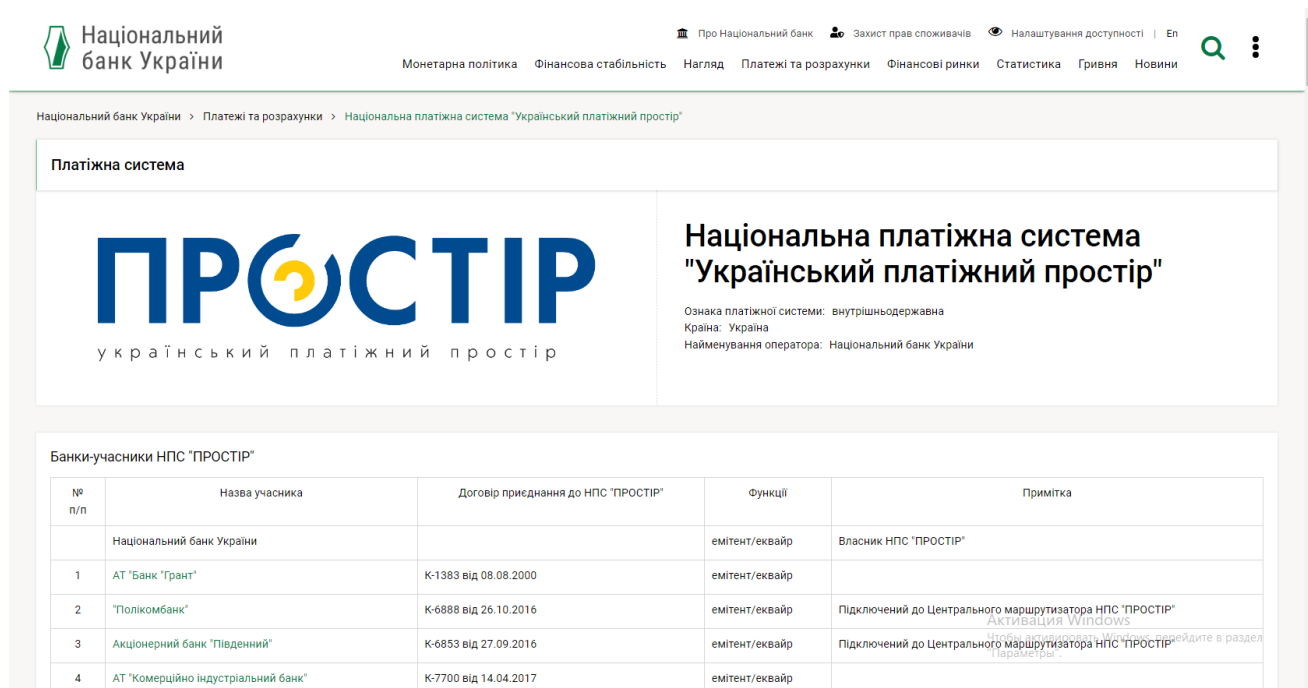
В рамках реалізації прозорості монетарної політики НБУ оприлюднює рішення з монетарної політики, підсумки дискусії членів Комітету з монетарної політики Національного банку щодо рівня облікової ставки, щоквартальні інфляційні звіти, щомісячні макроекономічні та монетарні огляди тощо.

Публічність інформації НБУ про фінансову стабільність полягає в постійному інформуванні про засідання Ради з фінансової стабільності, річні звіти про її діяльність. Наприклад, в звіті про діяльність Ради з фінансової стабільності (серпень 2022 – липень 2023) міститься огляд системних ризиків, нова Стратегія розвитку фінансового сектору, інформація про розвиток внутрішнього боргового ринку, оцінка стійкості банківського сектору, інформація про роботу ФГВФО з повернення активів неплатоспроможних банків.

Суттєвим елементом системи транспарентності НБУ є оприлюднення інформації про банківський нагляд і нагляд за ринком небанківських фінансових послуг. В даному розділі, на підставі поданої банками інформації, НБУ оприлюднює

дані про структури власності банків. «Прозора структура власності банку дозволяє уникнути надмірного кредитування пов'язаних з банком осіб та виведенню коштів з банку. Структура власності вважається прозорою, якщо вона дозволяє визначити зв'язки між банком та його власниками. Ці підходи дозволяють передбачити можливі проблеми у діяльності конкретного банку та вчасно застосувати заходи впливу. Зараз Національному банку відомі кінцеві власники істотної участі всіх банків» [29].

За напрямом «Платежі та розрахунки» НБУ оприлюднює інформацію з Реєстру платіжної інфраструктури (РПІ), надаючи при цьому можливість розширеного пошуку інформації щодо учасників платіжного ринку, а саме інформації з РПІ про перелік комерційних агентів, інформації про видані ліцензії на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків, інформації з РПІ про емітентів електронних грошей, інформація з РПІ про видані ліцензії на надання фінансових платіжних послуг. Наприклад, інформація про користувачів Національної платіжної системи «Український платіжний простір», в якій розрахунки за товари та послуги, одержання готівки та інші операції здійснюються за допомогою електронних платіжних засобів, наведена на рис. 2.3.

Національний банк України

Про Національний банк | Захист прав споживачів | Налаштування доступності | Еп

Монетарна політика | Фінансова стабільність | Нагляд | Платежі та розрахунки | Фінансові ринки | Статистика | Гривня | Новини

Національний банк України > Платежі та розрахунки > Національна платіжна система "Український платіжний простір"

Платіжна система

ПРОСТІР
український платіжний простір

Національна платіжна система "Український платіжний простір"

Ознака платіжної системи: внутрішньодержавна
Країна: Україна
Найменування оператора: Національний банк України

Банки-учасники НПС "ПРОСТІР"

№ п/п	Назва учасника	Договір приєднання до НПС "ПРОСТІР"	Функції	Примітка
	Національний банк України		емітент/еквайр	Власник НПС "ПРОСТІР"
1	АТ "Банк "Грант"	К-1383 від 08.08.2000	емітент/еквайр	
2	"Полікомбанк"	К-6888 від 26.10.2016	емітент/еквайр	Підключений до Центрального маршрутизатора НПС "ПРОСТІР"
3	Акціонерний банк "Південний"	К-6853 від 27.09.2016	емітент/еквайр	Підключений до Центрального маршрутизатора НПС "ПРОСТІР"
4	АТ "Комерційно індустріальний банк"	К-7700 від 14.04.2017	емітент/еквайр	

Рисунок 2.3 – Інформація про користувачів Національної платіжної системи «Український платіжний простір» [30]

Транспарентність інформації про фінансові ринки полягає в оприлюдненні даних про монетарні операції НБУ з банками в розрізі процентних ставок, повідомлень про проведення активних та пасивних операцій Національного банку України та встановлення процентних ставок за ними, процентних ставок за активними і пасивними операціями НБУ. Також НБУ оприлюднює дані щодо первинного та вторинного ринку облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) (рис. 2.4).

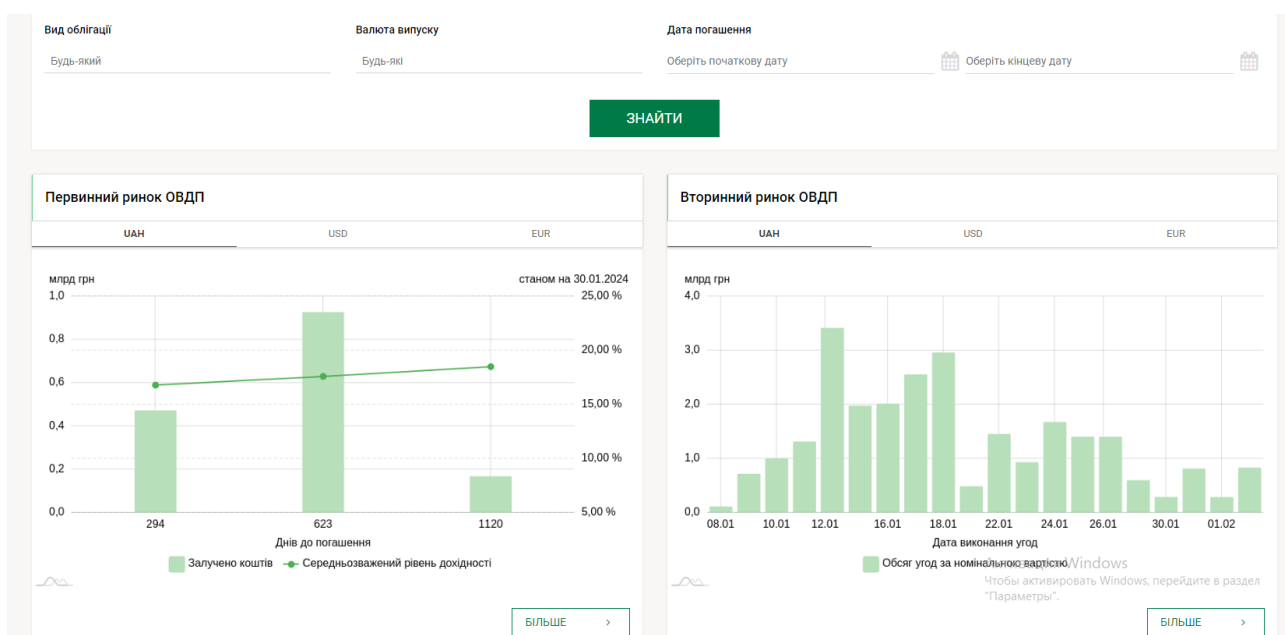

Рисунок 2.4 – Інформація щодо розміщення ОВДП на первинному та вторинному ринках [31]

Національний банк здійснює комплексну діяльність, яка включає генерацію, аналіз та розповсюдження обширного асортименту економічних та фінансових інформаційних ресурсів. Ці дані слугують незамінним інструментом при формуванні та регулюванні грошово-кредитної політики, допомагають у макроекономічному аналізі, сприяють оцінці фінансової стабільності країни та забезпечують інформаційну підтримку різноманітних зацікавлених сторін, включно з урядовими установами, учасниками фінансових ринків та широкою громадськістю. Діяльність у сфері статистики охоплює процеси збору, обробки та дистрибуції статистичної інформації, що дотримується міжнародних стандартів і відображає передові практики ведення статистики, притаманні центральним банкам інших країн,

а також рекомендаціям Міжнародного валютного фонду та Європейського центрального банку. Відповідність міжнародним стандартам забезпечує можливість порівняння статистичних даних, отриманих Національним банком, з аналогічною інформацією з інших країн, що сприяє глобальному фінансовому співробітництву та обміну знаннями.

Згідно із законодавством України, зокрема Законом «Про Національний банк України», ключовою обов'язком Національного банку є забезпечення процесів збору, систематизації та розповсюдження важливої інформації про фінансовий і зовнішньоекономічний стан країни. Цей аспект регулювання охоплює кілька основних сфер:

– грошово-кредитна та фінансова статистика: це включає деталізовані дані про діяльність фінансових корпорацій, такі як інформація про депозити та кредити, процентні ставки, випуск цінних паперів та фінансові рахунки сектору.

– статистика платіжного балансу, міжнародної інвестиційної позиції та зовнішнього боргу: ці дані відображають економічні відносини України з іншими країнами, включаючи торгівлю товарами та послугами, капітальні потоки та міжнародні боргові зобов'язання.

– міжнародні резерви та курси обміну валют: відслідковування та аналіз рівня міжнародних резервів та змін в обмінних курсах є критично важливими для забезпечення стабільності національної валюти та загальноекономічної стабільності.

– статистика індикаторів фінансової стійкості: цей напрямок включає моніторинг та аналіз індикаторів, що відображають здатність фінансової системи країни протистояти різним зовнішнім шокам та внутрішнім викликам.

Ці заходи спрямовані на забезпечення прозорості економічної політики, підвищення довіри інвесторів та належного інформування уряду, фінансових інститутів та громадськості про поточний економічний стан та перспективи розвитку країни. Національний банк України, виконуючи ці завдання, спирається на міжнародні стандарти та практики, забезпечуючи високу якість та порівнянність зібраних даних.

3 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ НА ДРУГОМУ РІВНІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Транспарентність є суттєвим фактором, який визначає діяльність як НБУ так і решти банків другого рівня банківської системи України до яких, згідно Закону України «Про банки та банківську діяльність» належать державні банки та кооперативні банки.

Транспарентність у банківській системі України, як і у будь-якій іншій країні, відіграє життєво важливу роль у підтримці стабільності фінансової системи, забезпеченні довіри споживачів та інвесторів, а також у попередженні фінансових криз. Транспарентність дозволяє клієнтам та інвесторам отримати доступ до важливої інформації про фінансове становище банків, їх управління та ризики. Це сприяє формуванню довіри, що є фундаментальним для стабільності банківського сектора. Прозорість сприяє ранньому виявленню потенційних проблем у банках, що дозволяє регуляторам та самим банкам вживати заходів до того, як ці проблеми вийдуть з-під контролю. Це може допомогти уникнути або пом'якшити фінансові кризи. Прозорість у викладенні умов надання банківських послуг, включаючи тарифи та комісії, забезпечує споживачам можливість робити обґрунтовані фінансові рішення. Це також сприяє конкуренції між банками, що може призвести до кращих умов для клієнтів. Транспарентність банківської системи підвищує її привабливість для внутрішніх та зовнішніх інвесторів. Інвестори шукають стабільні та прозорі ринки для вкладення своїх капіталів, а транспарентність допомагає знизити ризик інвестицій.

У світовій практиці існують високі вимоги до транспарентності фінансових інституцій. Відповідність цим стандартам не тільки підвищує імідж України на міжнародній арені, але й сприяє інтеграції її фінансової системи у світову економіку. Транспарентність у корпоративному управлінні сприяє залученню кваліфікованих управлінців та наглядових рад, що може покращити управління ризиками та ефективність банківської діяльності [32].

Транспарентність на другому рівні банківської системи України, реалізується за допомогою низки законодавчих та нормативних актів, а також через практики корпоративного управління. Ключовим нормативним документом, що регулює забезпечення транспарентності банків в Україні є Постанова Правління національного банку України «Про встановлення переліку інформації, що підлягає обов'язковому опублікуванню банками України» від 15.02.2018 р. №11 [33]. Цей документ встановлює правила та норми для забезпечення відкритості та доступності інформації про діяльність банківських установ в Україні. Він детально описує типи інформації, які банки повинні регулярно публікувати, включаючи фінансові звіти, структуру власності, показники ліквідності та капіталу, а також інформацію про ризики та управління ними. Це спрямовано на забезпечення прозорості фінансової системи, захист прав та інтересів вкладників та інших учасників ринку.

В сучасних умовах розвитку цифрових технологій основним інструментом реалізації банківської транспарентності є оприлюднення інформації на офіційному веб-сайті банку. Огляд сайтів українських банків демонструє широке різноманіття інформації та різні підходи до її подання. Це пояснюється індивідуальністю кожного банку, його прагненням створити свій унікальний «портрет», максимально освітити всі аспекти та «родзинки» своєї діяльності. Проведений аналіз показав, що інформацію, яку оприлюднює банк про свою діяльність, можна розподілити на обов'язкову та індивідуальну.

До обов'язкової належать документи, які зобов'язаний опублікувати банк згідно вимог НБУ. Це, в першу чергу, інформація про керівництво банку, а саме про його власників, голову правління, його заступників та членів правління, наглядову Раду.

За вимогою НБУ обов'язково оприлюднюється річна фінансова звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) та за національними стандартами. При цьому фінансова звітність подається разом із Звітом керівництва (звітом про управління) та Звітом незалежних аудиторів. При цьому, як правило, в якості незалежних аудиторів виступають провідні аудиторські компанії Deloitte (Делойт), PricewaterhouseCoopers, Ernst & Young (Ернст енд Янг) та KPMG.

В якості обов'язкової також оприлюднюється інформація щодо показників діяльності банку, зміст якої визначено в [33]. Сюди належать оборотно-сальдовий баланс, інформація щодо розподілу кредитів та вкладів фізичних осіб, нормативи капіталу та їх складові тощо.

Приклад подання обов'язкової інформації на сайті АБ «УКРГАЗБАНК» наведена на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 – Подання інформації на сайті АБ «УКРГАЗБАНК» [34]

Крім обов'язкової, банки часто публікують на своїх сайтах інформацію, яка може включати новини та прес-релізи про останні події та ініціативи банку, аналітичні звіти та дослідження ринку, інформацію про соціальну відповідальність та участь у соціальних проектах, деталі про нові продукти та послуги, інструкції та поради для клієнтів щодо керування фінансами, безпеки транзакцій, а також інформаційні матеріали та відео для підвищення фінансової грамотності. Розкриття такої інформації дозволяє клієнтам банку більш детально дізнатися про послуги, що пропонує банк як для фізичних осіб, так і юридичних осіб-підприємців.

Також багато банків подають інформацію про додаткові послуги з он-лайн обслуговування, придбання квитків на транспорт, страхування, операцій з цінними паперами, депозитарні послуги за рахунком у ЦП, індивідуальні сейфи тощо.

Транспарентність банків може позитивно вплинути на їх фінансові результати, оскільки збільшує довіру клієнтів та інвесторів, знижуючи тим самим вартість залучення капіталу. Відкритість інформації про фінансовий стан, ризики та управлінські практики допомагає залучати нових клієнтів та утримувати існуючих, а також сприяє кращій оцінці ринком, покращуючи інвестиційну привабливість банку. Це також може вести до зниження регуляторних ризиків і витрат, оскільки банк демонструє свою відповідність нормам та стандартам.

Для оцінювання такого впливу необхідно визначити рівень транспарентності банку та провести моделювання взаємозв'язку такого рівня із фінансовими результатами діяльності банку відповідно до методичних підходів, розроблених авторами [35]. Як показав огляд офіційних сайтів банків, публічна інформація на них подається за напрямками (блоками), за якими і пропонується визначати відповідні показники транспарентності:

- загальна інформація про банк (Індекс загальної інформаційної транспарентності ($I_{\text{згт}}$))
- інформація для приватних клієнтів (Індекс транспарентності приватних клієнтів ($I_{\text{тпк}}$));
- інформація для бізнес-клієнтів (підприємств) (Індекс транспарентності бізнес-клієнтів ($I_{\text{тбк}}$)).

Для визначення відповідного індексу транспарентності було запропоновано проаналізувати інформаційне наповнення сайтів та визначити часткові показники, що формуватимуть значення відповідного індексу. Для об'єктивного визначення часткових показників, що мають переважно якісний характер, доцільно використовувати їх експертне оцінювання з подальшим узагальненням отриманих результатів. При цьому зведення часткових показників до загального індексу може бути реалізоване як середньоарифметичне їх значень.

Оцінювання значення часткових показників доцільно здійснювати за 5-бальною шкалою з використанням таких критеріїв:

5 балів – інформація наведена в повному обсязі, за 5 останніх років і раніше, пошук її легкий та зручний, формат подання інформації зрозумілий;

4 бали – окремі складові інформації наведено, або наведено не в повному обсязі, наявна застаріла інформація, навігація по сайту не досить зручна;

3 бали – інформація наявна частково, її пошук ускладнений;

2 бали – наявні обов’язкова інформація та деякі складові додаткової інформації її пошук незручний;

1 бал – наявна лише обов’язкова інформація

0 балів – інформація на сайті відсутня.

За першим блоком Індекс загальної інформаційної прозорості ($I_{з\text{ит}}$) визначається за інформацією, яка в більшості подана на веб-сайтах банків у вкладці «Про банк». Сюди можна віднести такі часткові показники:

$X_{1.1}$ – Керівництво банку (Правління банку (прізвища, посади, біографія, фото тощо), Наглядова рада (прізвища, посади, біографія, фото тощо), Власники банку (структура, відомості про власників), наявність інформації про винагороду впливових осіб тощо);

$X_{1.2}$ – Інформація для акціонерів банку (інформація про збори акціонерів, рішення, протоколи тощо);

$X_{1.3}$ – Документи, що регламентують діяльність банку (ліцензії, свідоцтва, інформація про членство в організаціях тощо);

$X_{1.4}$ – Фінансова звітність, аудиторський звіт, звіт керівництва (звіт про управління) (повнота розкриття інформації, якість подання інформації тощо);

$X_{1.5}$ – Партнери банку (колекторські компанії, оціночні компанії, страхові компанії, незалежні експерти тощо);

$X_{1.6}$ – Інформація про мережу відділень, банкомати, участь в платіжних системах, контактні дані;

$X_{1.7}$ – Комплаєнс і корпоративна етика;

$X_{1.8}$ – Інформація про дотримання принципів сталого розвитку;

$X_{1.9}$ – Система отримання зворотного зв’язку від клієнтів Банку (звернення громадян, гаряча лінія);

$X_{1.10}$ – Новини, повідомлення, преса про банк, аналітичні огляди, народний банкір, акції тощо.

Приклад представлення такої інформації на сайті банку АТ «Райффайзен Банк» наведено на рис. 3.2.

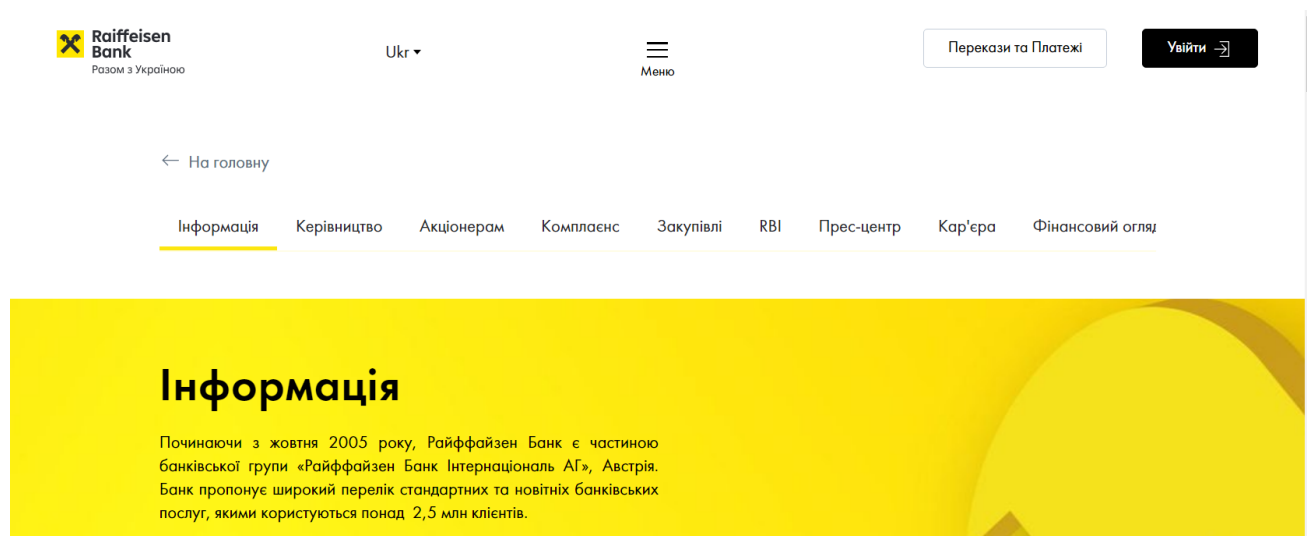

Рисунок 3.2 – Представлення інформації про банк на прикладі АТ «Райффайзен Банк» [36]

Поряд із традиційною інформацією про банк більшість банків мають на своїх сайтах вкладку «комплаєнс». Термін «комплаєнс» в перекладі з англійської означає «відповідність» або «дотримання». Комплаєнс є одним із сучасних підходів до управління ризиками, який набув популярності у бізнес-середовищі. У процесі розвитку та функціонування, будь-який банк зіштовхується з певними викликами та проблемами у своїй діяльності. Ці проблеми можуть призвести не лише до значних фінансових втрат, але й до погіршення репутації серед ключових зацікавлених сторін: клієнтів, інвесторів, бізнес-партнерів, акціонерів та державних регуляторів. Це спонукало банки до розробки та імплементації ефективних механізмів управління ризиками, щоб знизити можливість виникнення таких проблем.

Суть комплаєнсу полягає у запобіганні ризиків, пов'язаних з порушенням законодавчих норм, недотриманням внутрішніх політик та процедур компанії, а також стандартів чесної конкуренції та корпоративної етики. Комплаєнс-ризик включає в себе потенціал виникнення санкцій з боку регуляторів, фінансових збитків, а також репутаційних втрат в результаті невідповідності зазначеним вище стандартам, наявності конфлікту інтересів, або інших порушень.

В рамках здійснення управління комплаєнс-ризиками, банки активно впроваджують Кодекс корпоративної етики. Цей важливий документ встановлює етичні стандарти та правила поведінки для співробітників, підкреслюючи основоположні принципи діяльності банку. Кодекс охоплює всіх працівників без винятку, незалежно від їх посад, професійних обов'язків чи місця роботи. Він спрямований на забезпечення зрозумілості корпоративних цінностей та місії, встановлення етичних стандартів у взаєминах з клієнтами та партнерами, формування здорового внутрішнього середовища, запобігання конфліктам і порушенням, а також на підтримку прозорості в діяльності банку. Порушення цих норм тягне за собою застосування відповідних заходів відповідно до законодавства.

Також деякі банки, наприклад банк ПУМБ (рис. 3.3), публікує інформацію про дотримання банком принципів сталого розвитку. В рамках цього ПУМБ оприлюднює інформацію про стратегію сталого розвитку, антикорупційну політику, трудові відносини, корпоративне волонтерство, роботу з клієнтами, розвиток бізнес-середовища, використання природних ресурсів, управління ризиками.

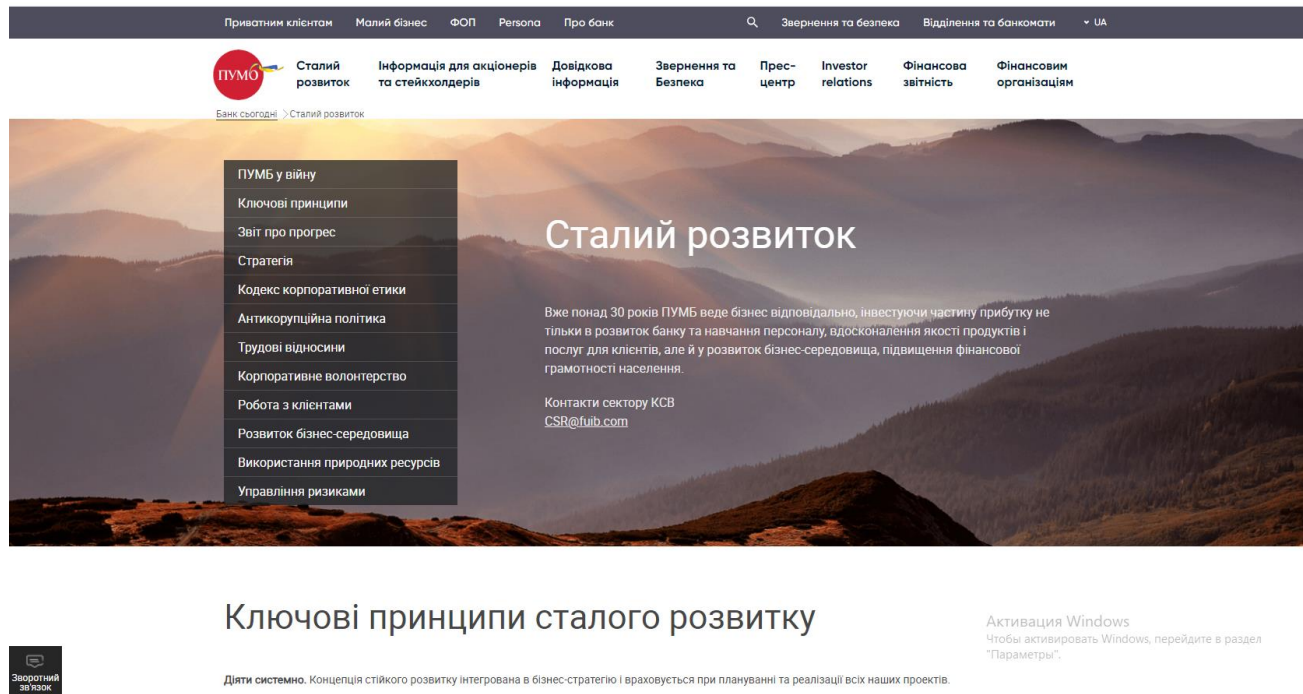

Рисунок 3.3 – Оприлюднення інформації про дотримання банком принципів сталого розвитку [37]

Результати розрахунку показника (I_{3IT}) наведено в додатку А.

За другим блоком транспарентність банків спрямована на його приватних клієнтів на основі інформації наведеної на сайті банку (наприклад на сайті АБ «УКРГАЗБАНК» рис. 3.4). При цьому Індекс транспарентності приватних клієнтів ($I_{ТПК}$) влучатиме в себе такі часткові показники:

$X_{2.1}$ – Депозити (умови розміщення, ставки, наявність депозитного калькулятора тощо);

$X_{2.2}$ – Кредити (умови кредитування, ставки (реальні), схеми погашення, кредитний калькулятор тощо);

$X_{2.3}$ – Платіжні картки, поточні рахунки, зарплатні проекти (умови оформлення, тарифи, умови користування тощо);

$X_{2.4}$ – Інформація про надання інших послуг (замовлення готівки, обмін валют, індивідуальні сейфи тощо).

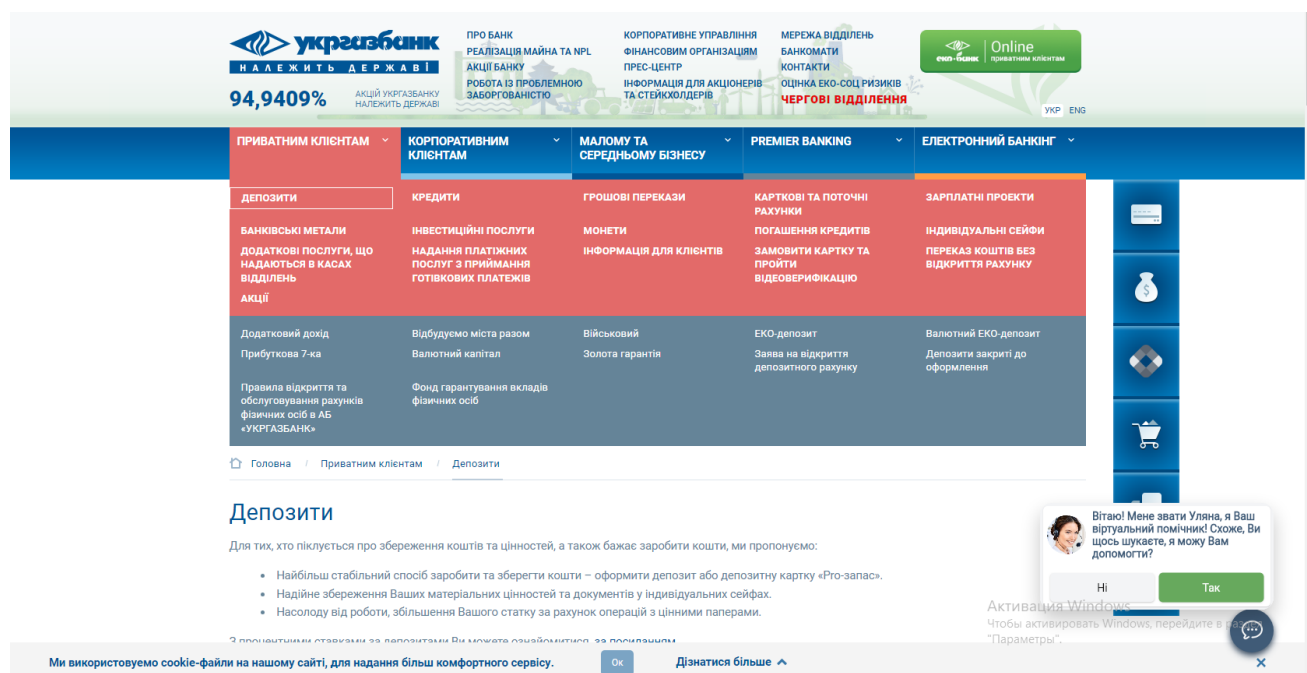

Рисунок 3.4 - Оприлюднення інформації для приватних клієнтів на сайті АБ «УКРГАЗБАНК» [38]

Третій блок визначає банківську транспарентність на рівні корпоративних клієнтів. При цьому Індекс транспарентності бізнес-клієнтів ($I_{ТБК}$) влучатиме в себе такі часткові показники:

X_{3.1} – Депозити (умови розміщення, ставки, наявність депозитного калькулятора...);

X_{3.2} – Кредити (умови кредитування, ставки (реальні), схеми погашення, кредитний калькулятор...);

X_{3.3} – Умови надання послуг для бізнесу (акредитиви, гарантії, документарні інкасо, факторинг, вексельні операції, лізинг...);

X_{3.4} – Інформація про розрахунково-касове обслуговування;

X_{3.5} – Інформація про надання інших послуг (операції з цінними паперами, депозитарні послуги, Інтернет-еквайринг...).

Приклад подання такої інформації на сайті АТ «Сенс Банк» наведено на рис. 3.5. На сайтах деяких банків така інформація диференціюється для суб'єктів різних форм і розмірів бізнесу.

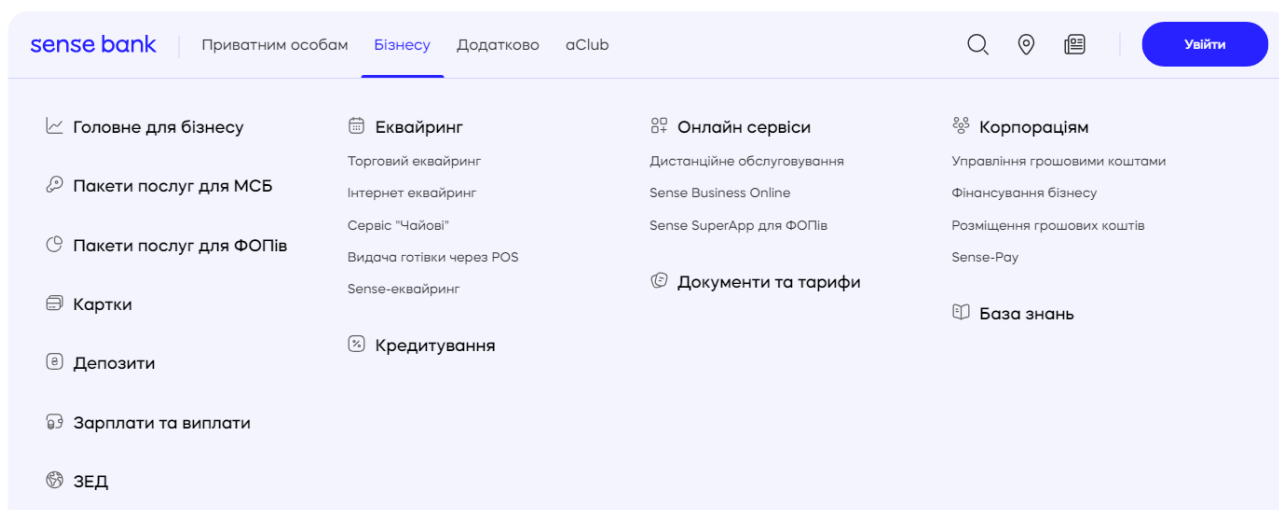

Рисунок 3.5 – Транспарентність АТ «Сенс Банк» для бізнес-клієнтів [39]

З метою визначення впливу транспарентності на фінансові показники діяльності банку доцільним є визначення рівня взаємозв'язку індексів транспарентності та показника рентабельності капіталу банку, аналогічно до [40]. При цьому в якості залежної змінної було прийнято рівень рентабельності власного капіталу, який визначався за підсумками роботи банків у 2023 році з використанням даних сайту «Мінфін» [41]. Для визначення часткових показників транспарентності використовувалось експертне оцінювання на основі аналіз інформації, наведеної на сайтах банків. Результати такого оцінювання наведено в додатку А.

Для визначення взаємозв'язку між цими показниками було проведено кореляційний аналіз з використанням можливостей табличного редактора EXCEL. результати такого аналізу наведено в таблиці 3.1, яка представляє собою кореляційну матрицю, сформовану за результатами розрахунків.

Таблиця 3.1 – Кореляційна матриця (розраховано автором)

	$I_{зйт}$	$I_{тпк}$	$I_{тбк}$	ROE %
$I_{зйт}$	1			
$I_{тпк}$	0,369228119	1		
$I_{тбк}$	0,189105604	0,765331502	1	
ROE %	0,740212038	0,308868817	0,146743	1

Аналізуючи кореляційну матрицю між ROE % та іншими показниками ($I_{зйт}$, $I_{тпк}$, та $I_{тбк}$), можна зробити наступні висновки:

– коефіцієнт кореляції між ROE % та $I_{зйт}$ дорівнює, що 0,740 свідчить про сильну позитивну кореляцію. Це означає, що зі збільшенням загальної інформаційної прозорості, значення ROE % також, як правило, зростають. Високий коефіцієнт кореляції показує, що $I_{зйт}$ може мати значний вплив на рентабельність власного капіталу;

– коефіцієнт кореляції між ROE % та $I_{тпк}$ дорівнює 0,309, що вказує на слабку до помірної позитивну кореляцію. Це означає, що зі збільшенням значень $I_{тпк}$, значення ROE % мають тенденцію до зростання, але зв'язок між цими змінними не є таким сильним, як між $I_{зйт}$ та ROE %;

– коефіцієнт кореляції між ROE % та $I_{тбк}$ дорівнює 0,146743, що свідчить про дуже слабку позитивну кореляцію. Це означає, що оприлюднення інформації для бізнес-клієнтів мають дуже незначний вплив на зміни в ROE %, і відносини між цими змінними є мінімальними.

Ці висновки дозволяють зрозуміти відносини між рентабельністю власного капіталу та іншими фінансовими показниками, що може бути корисним для подальшого фінансового планування та аналізу. Це може включати аналіз впливу ринкової конкуренції, регуляторного середовища, структури власності банку та інших

макроекономічних показників. Результати такого аналізу стануть основою для розробки рекомендацій щодо покращення політик прозорості в банківському секторі, що сприятиме збільшенню їх фінансової стабільності та конкурентоспроможності на ринку.

В продовження дослідження впливу загальної інформаційної прозорості на фінансові результати діяльності банків доцільним є проведення регресійного аналізу, що дозволяє виявити кількісні зв'язки та оцінити ступінь впливу рівня прозорості на рентабельність власного капіталу (ROE). Такий аналіз дозволить також визначити, чи існують значущі відмінності в рентабельності між банками з високим і низьким рівнем інформаційної прозорості, а також оцінити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на цей зв'язок. Результати такого аналізу, проведеного з використанням можливостей табличного редактора EXCEL, наведено в додатку Б, а його графічна візуалізація на рис. 3.6.

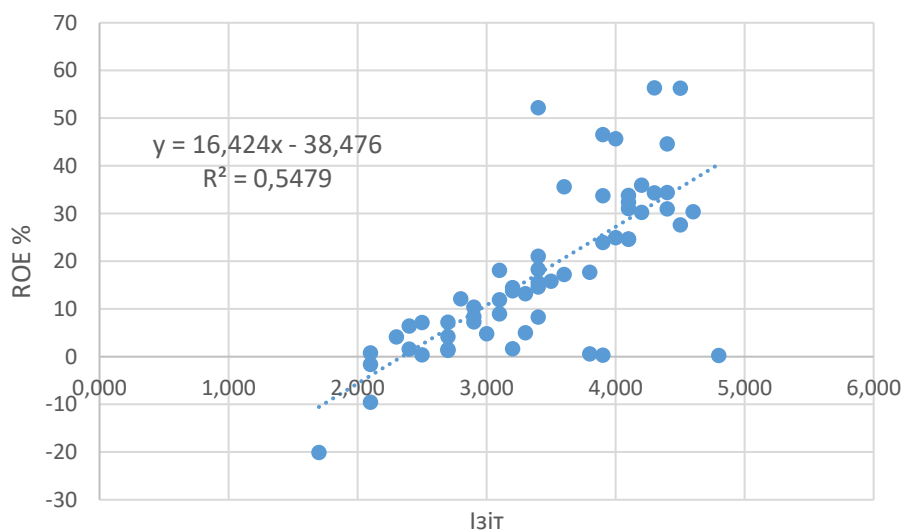

Рисунок 3.6 – Результати регресійного аналізу (розраховано автором)

Значення множинного R, що становить 0,740212, вказує на те, що близько 74% варіації залежної змінної може бути пояснено за допомогою незалежної змінної у моделі. Це вважається досить високим значенням, що свідчить про сильний зв'язок між змінними. Значення R^2 , що становить 0,547914, підтверджує попередній пункт, показуючи, що 54,79% варіації залежної змінної пояснюється моделлю.

Нормований R-квадрат: Значення 0,539983, яке є трохи нижчим за R-квадрат, враховує кількість предикторів у моделі і коригується за кількість ступенів свободи. Це вказує на те, що після коригування, 53,99% варіації все ще пояснюється моделлю. Стандартна похибка моделі становить 11,79263, яка вказує на середнє відхилення спостережуваних значень ROE від лінії регресії.

В аналізі було використано 59 спостережень, що є достатньою кількістю для отримання статистично значущих результатів.

Значення F-статистики дуже високе (50,98216692) і його відповідне р-значення надзвичайно мале ($2,09249E-11$), що свідчить про те, що модель є статистично значущою на загальноприйнятому рівні значущості (наприклад, 0,05).

Константа (Y-перетин) має значення -38,476, що може бути інтерпретовано як очікуване значення ROE при значенні індексу прозорості, рівному нулю.

Коефіцієнт для незалежної змінної (Змінна X1) становить 16,42361, що означає, що при збільшенні індексу прозорості на одиницю, ROE, в середньому, зростає на 16,42361 відсоткових пункти, при умові сталості інших умов.

Інтервали довіри для коефіцієнтів – 95% інтервали довіри для константи та коефіцієнта незалежної змінної не включають нуль, що свідчить про статистичну значущість цих коефіцієнтів.

Враховуючи ці результати, можна зробити висновок, що регресійний аналіз показує, що збільшення індексу загальної інформаційної прозорості банку має статистично значущий позитивний вплив на рентабельність власного капіталу (ROE).

ВИСНОВКИ

В умовах глобалізації фінансових ринків та збільшення конкуренції серед банків, фінансових установ та фінтех-компаній, стає критично важливим використання кожного фактора, який може підвищити вартість та конкурентоспроможність банківського бізнесу. Одним із ключових факторів є забезпечення доступності та високої якості інформації. Транспарентність, яка передбачає інформаційну відкритість економічних суб'єктів, відіграє фундаментальну роль у підвищенні ефективності фінансового посередництва та мінімізації ризиків, прямо впливаючи на загальну вартість фінансових послуг. Цей аспект є предметом активних досліджень на глобальному рівні, оскільки відкритість та прозорість стають вирішальними у конкурентній боротьбі та забезпеченні стійкості фінансової системи.

Слід зазначити, що транспарентність виступає як ключовий принцип у проведенні монетарної політики центральними банками та в стратегії розвитку окремих комерційних банків. У сучасних соціально-економічних умовах, коли динаміка ринків вимагає швидкого адаптування і реагування на зміни, забезпечення прозорого доступу до інформації про діяльність банківських установ стає особливо актуальним.

Якісне розкриття інформації дозволяє знизити рівень асиметрії інформації на фінансовому ринку. Це сприяє більш точному уявленню про стан та перспективи банків, їх фінансову стабільність і стратегію розвитку. Також, це важливо для формування позитивної репутації серед клієнтів та бізнес-партнерів, оскільки вони можуть більш обґрунтовано оцінювати ризики та можливості співпраці з банком. Зокрема, у випадку центральних банків, транспарентність допомагає ринковим учасникам розуміти логіку і цілі монетарної політики, що в свою чергу забезпечує більш ефективне передбачення економічних трендів і реакцій на політичні рішення. Такий підхід сприяє стабільності та прогнозованості в економіці, знижуючи ринкову невизначеність і ризики.

Проведене дослідження впливу окремих складових транспарентності банків на його фінансові результати, а саме на рентабельність власного капіталу, висвітлює важливість відкритості та прозорості в операційній діяльності фінансових інституцій. Транспарентність, в цьому контексті, означає наявність та доступність інформації про власників банку, акціонерів, а також регулярну публікацію фінансової звітності та інших важливих документів, які відображають стан справ у банку. Прозора звітність та чіткість інформації про власників і акціонерів зміцнює довіру інвесторів та клієнтів. Це, в свою чергу, може позитивно вплинути на приваблення інвестицій та збільшення капіталу, що підвищує рентабельність власного капіталу. Транспарентність дозволяє ринку краще оцінити ризики, асоційовані з банком, знижуючи тим самим вартість капіталу. Банки з вищим рівнем прозорості можуть мати доступ до дешевших джерел фінансування, що також сприяє зростанню рентабельності власного капіталу. Відкритість та доступність інформації сприяє дотриманню регуляторних вимог, зменшуючи ймовірність штрафів та санкцій, які можуть негативно вплинути на фінансове становище банку. Банки, які активно підтримують високий рівень транспарентності, можуть отримати конкурентні переваги, залучаючи клієнтів, які цінують прозорість та відкритість. Це сприяє збільшенню клієнтської бази та підвищенню доходів банку. Транспарентність вимагає регулярної публікації точної та актуальної інформації, що змушує банк покращувати внутрішні процеси управління та операційну ефективність. Висока операційна ефективність може знизити витрати та підвищити рентабельність.

Дослідження підкреслює, що транспарентність не лише етична норма або регуляторна вимога, але й стратегічний фактор, який впливає на фінансову стабільність та рентабельність власного капіталу банку. Враховуючи цей зв'язок, банки мають всі підстави для підвищення рівня своєї транспарентності як інструменту підвищення рентабельності та зміцнення позицій на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Школьник І. О. Транспарентність публічних фінансів – протидія корупції: монографія. Суми : видавництво «Ярославна». 2018. 186 с.
2. Школьник І. О., Мірошніченко О. В., Іванченко А. О., Гавриш Ю. С. Сучасний стан транспарентності публічних фінансів України. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2020. №3. С. 182–190. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-20.
3. Горбата Л. П. Інформаційна відкритість як принцип діяльності органів публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 3. С. 125-130.
4. Єсімов С. С., Бондаренко В. А. Транспарентність як принцип діяльності органів публічного управління в умовах використання інформаційних технологій. *Соціально-правові студії*. 2018. Випуск 1. С. 42-49.
5. Горбунов О. В. Міжнародний рейтинг відкритості (прозорості) бюджету «Open Budget Index»: Україна в контексті міжнародних порівнянь. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2017. В. 32. С. 12-27.
6. Малишко В. В. Публічність та прозорість бюджетного процесу в Україні. *The 8th International scientific and practical conference «Perspective softworlds science and education» (April 22–24, 2020)*. Osaka, Japan : CPN PublishingGroup, 2020. P. 662–671.
7. Семчик О. О. Транспарентність як принцип публічної фінансової діяльності в Україні. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Випуск №3. С. 30-40.
8. Латковський П. Принцип транспарентності бюджету як важлива складова безпеки держави. *Юридичний вісник*. 2019. № 3. С. 56-62. DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.938>
9. Дем'янюк А. В. Прозорість бюджету та участь громадськості у бюджетному процесі. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 6. С. 317-320.

10. Robinson M. Budget analysis and policy advocacy: The role of nongovernmental public action. *IDS Working Paper*. 2006. P. 145-162.

11. Захаркіна Л. С., Чухно Р. Ю. Теоретичні засади забезпечення транспарентності фінансових відносин на різних рівнях економічного устрою. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2022. № 2. С. 67–73. DOI:10.21272/1817-9215.2022.2-07.

12. Захаркін О. О., Захаркіна Л. С., Квілінський О. С., Чухно Р. Ю. Інформаційні інтернет-ресурси в системі забезпечення транспарентності публічних та місцевих фінансів. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2022. № 3. С. 106–112. DOI: 10.21272/1817-9215.2022.3-12.

13. Бутенко В. В., Белінська Ю.В. Транспарентність банківського сектору України. *Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти: збірник матеріалів 6 Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 18 лют. 2022 р.) / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса: Бондаренко М. А., 2022.*

14. Савченко Т., Ярошина А., Касяненко О. Звіт про управління банку як інструмент детінізації економіки України. *Економіка та суспільство*. 2021. №24. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-32>;

15. Олексіч Ж. А., Ярошина А. П. Методика розрахунку інтегрального показника транспарентності банків України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, 2023. №104. С. 31-36. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-04>

16. Д'яконова І. І., Сіняговський Ю. В. Транспарентність як фактор запобігання виникненню банківських криз. *Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Суми, 19–20 листопада 2020 р. Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 32-35.

17. Буряк А. В., Цявук А. О., Ємцева К. Ю. Теоретичні аспекти прозорості банків України. Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2017. Том 22. Вип. 4(57). С. 97-101.

18. Романчукевич В., Лиманська О., Прозорність центрального банку та оцінка його комунікацій із питань монетарної політики. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2018. №1(196). С. 68-76. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2018/196-1/10>.

19. Піддубна В.Г. Маркетингові комунікації та їх вплив на прозорість діяльності банків України. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. №28(2) – С. 92-96.

20. Буряк А., Вяхірева К. Механізм забезпечення прозорості банків в контексті відновлення довіри до фінансового сектору країни. Сталій розвиток економіки. 2017. №4 (37). С. 157-162. URL: <https://www.economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/233>.

21. Бусько К. А. Модель взаємозв'язку прозорості та ризиків діяльності банків. Економічний простір. 2017. №123. С. 107-118.

22. Шульга Н. П., Белянко Л. Л. Ризик-апетит банків: вимоги до прозорості. *The XXX International Scientific and Practical Conference «The newest problems of science and ways to solve them»*. August 02 – 05. 2022. Helsinki. Finland. pp. 63-64.

23. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#n109>.

24. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

25. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

26. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України. Затверджено Постановою Правління Національного банку України 24.10.2011. № 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11#Text>.

27. Національний банк України. Веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/>

28. Narodowy Bank Polski. Веб-сайт. URL: <https://nbp.pl/>

29. Структури власності банків. *Національний банк України*. Веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/registration/shareholders>.
30. Платіжна система. *Національний банк України*. Веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/payment-systems/5a46e3b7627a2082524cbcf6ba44c929>.
31. Ринок облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП). *Національний банк України*. Веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/ovdp>.
32. Zhang X., Liang Q., Lee C.-C. How does central bank transparency affect systemic risk? Evidence from developed and developing countries. *The Quarterly Review of Economics and Finance*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1016/j.qref.2022.12.005>.
33. Про встановлення переліку інформації, що підлягає обов'язковому опублікуванню банками України: Постанова Правління національного банку України від 15.02.2018 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011500-18#Text>.
34. Про банк. *АБ «УКРГАЗБАНК»*. Веб-сайт. URL: <https://www.ukrgasbank.com/about/>
35. Свідectво про реєстрацію авторського права на твір «Науково-методичний підхід до оцінювання рівня транспарентності банків» / Захаркіна Л.С., Захаркін О.О.; СумДУ; заяв. квітень 2024 р..
36. Інформація. *АТ «Райффайзен Банк»*. Веб-сайт. URL: <https://raiffeisen.ua/about/info>
37. Сталий розвиток. *Перший Український Міжнародний Банк*. Веб-сайт. URL: <https://about.pumb.ua/growth>.
38. Приватним клієнтам. *АБ «УКРГАЗБАНК»*. Веб-сайт. URL: <https://www.ukrgasbank.com/private/deposits/>
39. Бізнесу. *Sense Bank*. Веб-сайт. URL: <https://sensebank.ua/>
40. Asteriou D., Pilbeam K., Tomuleasa I. The impact of corruption, economic freedom, regulation and transparency on bank profitability and bank stability: Evidence from the Eurozone area. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 2021. Vol. 184. P. 150–177. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2020.08.023>.
41. Ренкінг НБУ. *Мінфін*. Веб-сайт. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/ranking/>

Додаток А

Показники транспарентності та рентабельності банків

Таблиця А.1 – Показники транспарентності та рентабельності банків (розраховано автором)

Банк	I _{зг}	I _{тнк}	I _{тнк}	ROE %)
1. Приватбанк	4,500	4,750	4,800	56,27
2. Ощадбанк	4,300	4,750	3,400	34,35
3. Райффайзен Банк	4,600	5,000	4,800	30,35
4. Укрсиббанк	4,400	4,750	3,400	34,37
5. ПУМБ	3,900	5,000	3,800	33,69
6. ОТП Банк	4,400	4,750	4,400	30,97
7. Універсал Банк	4,100	3,500	2,800	33,8
8. Укргазбанк	4,100	4,500	3,800	31,06
9. Сенс Банк	4,400	4,750	3,600	44,61
10. Сітібанк (Україна)	3,900	4,500	3,000	46,52
11. Креді Агріколь Банк	4,200	4,500	4,200	35,92
12. Укрексімбанк	4,300	4,750	4,600	56,34
13. Кредобанк	4,500	4,250	4,200	27,59
14. Південний	4,000	5,000	4,000	24,94
15. ІНГ Банк Україна	3,400	2,000	1,000	15,46
16. Таскомбанк	2,500	3,750	4,600	7,15
17. Прокредит Банк	4,200	3,750	3,200	30,25
18. Абанк	3,400	5,000	3,800	21,02
19. Банк Кредит Дніпро	3,200	3,750	3,200	13,78
20. Восток Банк	3,800	3,750	3,600	17,7
21. Ідея Банк	4,000	4,250	3,800	45,64
22. Індустріалбанк	2,400	3,500	3,400	6,38
23. МТБ Банк	3,300	4,500	3,600	5,01
24. Правекс Банк	2,100	3,250	2,800	-1,64
25. Кліринговий Дім	4,100	4,500	3,600	24,67
26. Альянс Банк	2,700	3,750	3,400	7,21
27. Полтава-Банк	3,400	4,500	3,800	14,57
28. Банк Львів	3,200	4,750	4,000	14,42
29. Комінбанк	3,100	3,500	3,000	11,87
30. Дойче Банк	3,900	1,500	1,000	23,9
31. Глобус	3,300	4,000	3,400	13,18
32. Банк інвестицій та заощаджень	3,400	3,750	1,400	8,3
33. Піреус Банк	3,100	3,500	3,000	18,05
34. Грант	3,500	3,750	3,600	15,82
35. Банк 3/4	2,300	4,500	3,600	4,1
36. Акордбанк	4,100	4,250	4,200	32,35

37. Радабанк	3,600	4,500	3,200	17,22
38. Асвіо Банк	3,000	4,000	3,600	4,79
39. Авангард Банк	3,400	2,000	1,400	52,2
40. Кредитвест Банк	2,900	4,250	3,000	7,28
41. Кристалбанк	3,100	4,000	4,400	8,98
42. Кредит Європа Банк	4,100	2,000	1,600	24,58
43. Міжнародний Інвестиційний Банк	2,400	3,500	2,400	1,58
44. Метабанк	3,900	3,500	3,200	0,28
45. Скай Банк	3,600	4,250	3,000	35,61
46. Комінвестбанк	2,100	4,500	4,200	0,74
47. Європромбанк	2,700	3,250	3,800	4,2
48. Альтбанк	2,800	3,500	2,600	12,12
49. Полікомбанк	3,200	4,500	3,600	1,63
50. Фамільний Банк	3,400	3,500	3,400	18,3
51. Траст-капітал	2,700	2,500	1,200	1,3
52. Український капітал	2,900	3,250	3,600	8,32
53. Перший інвестиційний Банк	4,800	4,500	4,200	0,25
54 ОКІ Банк	2,100	3,500	3,200	-9,57
55 Мотор-Банк	1,700	3,000	3,400	-20,13
56. Портал	3,800	3,250	2,400	0,55
57. БТА Банк	2,900	3,750	3,800	10,33
58. Український банк реконструкції та розвитку	2,700	3,250	3,600	1,49
59. Юнекс Банк	2,500	3,000	3,200	0,39

